

ATT FÖRUTSÄGA FRAMTIDEN

Av CUNCTATOR

ATT BETRAKTA de heliga hönsens in-
älvor och skåda fåglars flykt över
fästet gav god utdelning åt haru-
spicer och augurer. De hade många
fullträffar i sina förutsägelser om
framtiden.

Man skulle vara benägen att för-
utspå ett klenare resultat för ut-
rikesdepartementets och försvars-
stabens politiska bedömare, om de
uteslutande ägnade sig åt dessa
vördnadsbjudande sysselsättningar.
Sanningen torde väl dock vara, att
de romerska dignitärerna i stillhet
sysslade med en intensiv underrät-
telseverksamhet bakom den sakrala
hemlighetens ridå. Deras person-
kännedom och deras kunskap om
politiska och ekonomiska fakta var
högt uppdriven. Sådant gav resul-
tat.

Samma sak har väl också gällt
den hop av astrologer som under
furstemaktens dagar ställde sina
spådomar, kryddade med hemlig-
hetsmakeriets aptitretande ingre-
dienser, till suveränernas förfo-
gande. Icke heller astrologernas ätt-
ling, eller ättlingar, som för icke
länge sedan huserade i Reichskanz-
lei, torde ha stått främmande för

värdet av snabba och tillförlitliga
informationer.

De var alla ambitiösa män, som
hade en dagsaktuell uppgift att
fylla, nämligen att ge en vink om
hur den närmaste framtiden skulle
gestalta sig. Till sin läggning var de
praktiker.

Men det finns också andra slags
för framtiden specialintresserade
personer, vilkas nyfikenhet inte in-
riktats på nästföljande veckas eller
månads händelseutveckling. Bjäs-
sar i anden, moderna profetgestal-
ter av mer eller mindre sinistert
snitt, som är böjda att betrakta da-
gens händelser som futiliteter *sub
specie aeternitatis* jämfört med de
ödesprognoser de själva upplinje-
rat. Dessa andliga bjässars bety-
delse har visserligen inte legat i
deras profetiors tillförlitlighet utan
snarare däri, att de präglat upp-
fattningar, som inflytelserika kate-
gorier sedan gjort till sina. I sin
allmängiltighet har sådana uppfatt-
ningar säkerligen i många fall indi-
rekt påverkat händelseutvecklingen
genom att de länkat tankarna hos
beslutande personer i en viss rikt-
ning — eller kanske ännu viktigare

icke inspirerat dessa personer till beslutsamma handlingar.

En äldre generation bör ännu personligen ha Oswald Spengler i friskt minne, det första världskrigets undergångsprofet, vilkens läror blev så populära under mellankrigstiden. Med uppbåd av en världsomfattande historisk lärdom, bestickande exempel och en inspirerande stilkonst presenterade han sina tankar. Han var på jakt efter kulturernas morfologi. Kulturerna var för honom underkastade en lagbunden utveckling. De föddes, utvecklades och dog med samma obeveklighet som växter och människor.

Det spenglerska verket framstod som en beundransvärd prestation av intellektuellt skapande. Däri ligger väl dess bestående värde. Det låg emellertid ett starkt apokalyptiskt drag över Spenglers dramatiska bevisföring. Hans pessimistiska förutsägelser om det illa tilltygade Västerlandets framtid inspirerade utan tvivel på många håll en onyanserad tro på ett deterministiskt, ödesbetonat skeende, som framtvingades av opåverkbara krafter. I sådana irrationella känslöstämningar ligger uppfattningen nära till hands att framtiden i viss mån låter sig förutsäga.

Yngre generationer torde vara mer à jour med Spenglers icke fullt så lugubre efterföljare Toynbee. Hans tema är likartat Spenglers. Han mobiliserar samma omfattande lärdom och belyser samma grund-

problem. Men hans världssyn är ljusare. Han ansluter inte till den spenglerska determinismen. I Toynbees tankevärld finns inget blint och obevekligt öde, men han laborerar likväl med organiskt präglade tankegångar om »växande» och »mognad». En kultur behöver emellertid enligt hans förmenande inte dö. Efter nedgångsperioder med påtagliga upplösningstendenser kan den få nytt liv och flamma upp med förnyad kraft. Det finns sålunda något hopp till övers för den som till äventyrs anser att situationen i Västerlandet ser mer än betänklig ut.

Den som däremot i sitt ekonomiskt-filosofiska system icke lämnade någon pardon åt Västerlandet, i varje fall inte åt dess nuvarande ekonomiska system, var som bekant Marx. Även om hans i vetenskaplig dräkt klädda funderingar om hur framtiden skulle gestalta sig för länge sen hos oss förvisats till idéernas skräpkammare, spelar de likväl en betydande roll genom att de i Sovjetunionen och dess satellitstater omfattas med en tro som kan försätta berg. De ligger till grund för hela den produktionsideologi, vars realiteter nu framstår som ett hot mot den västliga världen. Denna marxistiska lära, som särskilt i sin sovjetiska version präglas av en utvecklingsgläd och för bekännarna själva säkerligen stimulerande tro på ständigt växande produktionsresultat, genomväves av en determinism, en

ödesbetonad oundviklighet, som bör kunna fresta till experiment med tidtabeller för framtiden. Det ligger nära till hands att tro, att de stora fem- och femtonårsplanerna är en nykter elaborering på dessa diffusa tankegångar.

Intresserar man sig för att bedöma händelseutvecklingen på litet längre sikt, kan det vara av värde att observera dessa sammanhang. Å ena sidan i Öst en förhoppningsfull och ödesbetonad tro på ständigt nya materiella framgångar, och å andra sidan i Väst en visserligen i grunden optimistisk men av många pessimistiska tankegångar splittrad tro. Det råder väl inget tvivel om att den förra, när det gäller en materiell produktionskapploppning på kortare sikt, är överlägsen den senare. Men ur andlig synpunkt och på längre sikt torde det dock vara uppenbart, att den västerländska inställningen är vida överlägsen. Icke dess pessimistiska inslag som sådana, men överlägsenheten att ha råd att tvivla. Ty för den som inte är stark nog eller inte har förmåga att kunna tvivla, måste tvivlet framstå som ett allvarligt hot, när det en gång anmäler sig, trots propagandaministerier och allsköns psykologiska knep. Tvivlet och prövandet utgör dock en del av den andliga frihet, som är en av de väsentligaste skiljelinjerna mellan Öst och Väst.

Sådana frågor tillhör bedömningsproblematiken på lång sikt. De anmäler sig sällan, då det dags-

aktuella skeendet ställs under debatt. Det är därför av vikt att inte glömma bort dessa irrationella kraffers inflytande på händelseutvecklingen, då man tvingas att syssla med korttidsperspektiven.

Det var under första världskrigets kraftmätning som ett sådant tvång att bedöma den närmaste framtiden för första gången accentuerades. De krigförande stormakternas ansträngningar att ta reda på varandras militära resurser nådde då en tidigare oanad intensitet. På grundval av sådana kunskaper skulle motåtgärderna planeras. Men man började också fästa uppmärksamhet vid de rent ekonomiska betingelserna. I största allmänhet stod det väl klart redan vid fredsslutet, att krigets utgång berott på segermakternas överlägsna ekonomiska resurser.

Mellankrigstidens forskning på området gjorde det än mer klart, vilken betydelse de bakomliggande ekonomiska faktorerna hade för krigets utgång. Skulle man inte med utgångspunkt från givna och kända faktorer kunna göra en allmän prognos för händelseutvecklingen? — När man gick in i andra världskriget, hade den ekonomiska forskningen, lapidariskt uttryckt, fastslagit att: krig förberedes med järn och stål (tungindustri), krig föres med legeringsmetallerna, båda fordrar energi (kol, olja, elkraft) och folk. Här fanns materialet för kalkylerna.

Med utgångspunkt från sådana

grundtankar utvecklade de krigförande stormakterna, ofta med insats av väldiga forskningsresurser, en ny bedömningsmetod. Den syftade till att klarlägga motståndarens ekonomiska potential och därmed krigspotential. Man penetrerade systematiskt med vetenskapliga metoder de viktigaste sektorerna av fiendemakternas ekonomiska liv och satte dem i relation till varandra: befolkning, näringsförhållanden, råvaror, energiförsörjning, industrikapacitet, teknik, transport etc. Resultaten avspeglade sig i krigsmålsättningen. Man har ännu i friskt minne hur de krigförandes press överflödade med rubriker, som förklarade, att fiendens »krigspotential», »ekonomiska potential» etc. skulle krossas, dess »vapensmedja» uttraderas, dess »elkraftcentra» förintas.

Den vetenskapliga metod med vilken man gick till verket var väl icke direkt ny. Jämförelser av likartat slag hade gjorts förut. Men målsättningen var ny och exklusivt inriktad: bedömning av det avgörande kraftmätningmomentet.

I den målmedvetenhet och saktlighet med vilka man gick till verket låg det sannerligen ingenting av apokalyps. Det så gott som enda gemensamma de hade med sina mera spådomsbetonade föregångare var sinnet för snabba ekonomiska och politiska informationer, som skulle bilda bakgrunden till spådomarna respektive kalkylerna. Med de kulturella långtidsprognos-

tikerna hade de ej heller mycket gemensamt, möjligtvis, trots allt, ett stänk av deterministiskt tänkande, som skymtade bakom deras prognoser. Men det var i så fall en mycket rationell och villkorlig determinism, som baserade sig på förefintliga och avsiktligt skapade faktorer. En gång givna skulle dessa »obönhörligt» framtvunga vissa positiva eller negativa resultat. Det visade sig också att man i slutet av andra världskriget på grundval av sina ekonomiska beräkningar i viss mån kunde förut säga krigets skiftningar och, inom vissa marginaler, tidpunkten för dess slut.

Efter kriget fick problemställningen en annan nyansering. Det var icke längre krigspotentialen som sådan, som tilldrog sig det primära intresset. Det var i stället det allmänna ekonomiska styrkeförhållandet som trädde i förgrunden. I grunden var det dock ett och det samma. Men när det skede, som kom att rubriceras som det kalla kriget inträdde, drogs uppmärksamheten åter på ett mera påtagligt sätt till de rent krigspotentiella frågorna. Ett betydelsefullt samlingsarbete såg dagens ljus, det amerikanska »Soviet economic growth». Dess vetenskapliga karaktär gjorde det knappast känt utanför specialisternas krets. Andra, mera populärt hållna översikter följde som t. ex. ett par sammanställningar i den amerikanska kongressens regi, i vilka man granskar

den ekonomiska maktkampen mellan Förenta Staterna och Sovjet. Någon större uppmärksamhet torde inte ha väckt, i varje fall inte i Europa.

I Sverige gav spridda artiklar vittne om att man på sina håll hade liknande frågeställningar å jour. Men en samlad bild saknades, liksom i de flesta övriga länder. Ett första försök gjordes emellertid förra året. I det under general Jungs ledning utkomna samlingsarbetet »Öst, Väst och Vi», som på mycket bred basis tog upp frågeställningen, publicerade generalmajoren C. H. Juhlin-Dannfelt ett kapitel om de ekonomiska styrkeförhållandena i Öst och Väst. I år har samme författare utvidgat och fördjupat sin skildring i ett fristående arbete: *Öst och Väst, synpunkter på krigspotential och fredsekonomi* (Hörsta förlag, Kr. 16: 50). Det är en i sin vittfammande uppläggning komprimerad och föredömlig framställning på något mer än 200 sidor.

En väsentlig drivkraft till detta arbete har, enligt författarens förord, varit den brist han i en mångårig försvarsattachéverksamhet känt av att ej ha haft tillgång till sammanställningar av liknande slag. Man skulle därav kunna förledas att tro, att arbetet riktade sig till ett exklusivt militärt forum. Så är emellertid ingalunda fallet. I framställningen vidgas perspektiven att omfatta hela det ekonomiska och tekniska problemkom-

plexet i kampen mellan Öst och Väst. Författaren lämnar översikter över befolkningsutveckling, försörjning, naturtillgångar, industrikapacitet, teknik, transport etc.

Arbetet riktar sig därmed till var och en som har intresse för det utrikespolitiska skeendet. Men särskilt bör det vara till nytta på många håll i Kungl. Maj:ts kansli och i näringslivet. Till departementen, till statliga och privata organisationer inkommer en ström av rapporter, meddelanden och upplysningar om saker, som berörs i boken. Tidningar och tidskrifter hopar sig. Föga hinner genomgå, än mindre bearbetas. De mycket väsentliga frågor som utredas i boken kan i regel aldrig hållas å jour av åtskilliga personer som borde ha behov därav. Den juhlin-dannfelt ska boken utgör i detta avseende en stor tillgång. Därtill kommer att författaren presenterar genom sitt arbete för första gången för en större allmänhet i Sverige det slags betraktelsesätt och den bedömningsmetod av världsekonomiska frågor, som skisserats i det föregående och som utan tvivel är i kommande. Med tanke på det vittomfattande och mödosamma forskningsarbete som legat bakom boken måste det betraktas som en sällsynt prestation av en enda person. Såvitt mig är bekant har något sådant hittills icke inträffat på detta område, där likartade tidigare arbeten alltid varit rikt fördelade grupperbeten.

På grundval av sina redovisade

resultat gör författaren, om man så får uttrycka sig, ett försök att ange olika möjligheter för händelseutvecklingen. Han uppställer tre alternativ: Exklusivt kärnvapenkrig. Storkrig av tidigare typ eller småkrig. Fortsatt kallt krig eller successiv avspänning.

Förutsätter man, att parterna i ett kommande världskrig redan nu inriktar sig på att få ett snabbt avgörande genom massinsats av kärnvapen, bör sådana intentioner påverka landets ekonomiska liv. Omställningen från starkt järn- och stålkonsumerande vapen till andra bör ej gå spårlöst förbi. Ur rent rustningsekonomisk synpunkt kommer sannolikt tyngdpunkten att i någon mån förskjutas mot legeringsmetaller, kemiska ämnen, speciell industriell kapacitet, teknik, vetenskaplig forskning och liknande. Ur landets eller maktblockets allmänna ekonomiska synvinkel innebär detta emellertid blott en i specialiseringens tecken gjord omDispositionering av resurserna. De avgörande sektorerna, som bär upp industrien och därmed det ekonomiska livet — främst energiförsörjningen och tungindustrien — kommer även i fortsättningen att bli av avgörande betydelse. Sviktar dessa, kommer det att ge utslag på alla områden inom det ekonomiska livet, även på de ovannämnda specialområdena.

Författaren räknar för det andra med möjligheten att kärnvapnens verkan är så förödande, att rädslan

för vedergällning med samma vapen skulle avhålla en angripare från att använda dem. Ett storkrig av tidigare typ skulle därmed ingalunda vara uteslutet. Samtidigt bör möjligheten för s. k. småkrig utan kärnvapen föreligga. Tankar av liknande slag har i debatten yppats på flera andra håll. Detta perspektiv skulle innebära, att den ekonomiska bedömningsgrunden för den pågående maktkampen skulle ändras i mindre grad än i det första alternativet.

Det tredje alternativet skulle vara, att ett nytt världskrig icke komme att utbryta under förhållandevis lång tid framåt. Det kalla kriget kan fortsätta i skiftande former. Det finns till och med möjligheter för en successiv avspänning på det militärpolitiska området. Ovissheten om verkan av den nya strategien och fruktan att ett krig utan kärnvapen likväl kommer att utveckla sig till en kraftmätning med sådana vapen är för varje regering ett återhållande moment, då det gäller att öppna kriget. Däremot spårar man ingen avmattning i viljan att föra kraftmätningen över till andra områden, närmast till det ekonomiska, det tekniska och det vetenskapliga.

De aggressiva parollerna från Sovjet om skärpt kamp och produktionstävlan är belysande. Man kan knappast uttala sig tydligare än Chrusjtjev, då han i slutet av förra året dekreterade: »Vi förklarar krig — förlåt uttrycket — på

handelns område; och vi skall vinna kriget. Faran för Amerika är inte den interkontinentala roboten. Faran ligger på den fredliga produktionens område. Där är vi oemotståndliga.» Föga mera fredligt lät det, då han i april i år förklarade: »Vi vill konkurrera fredligt. Naturligtvis skall vi slå kapitalisterna, men det betyder inte att döda dem alla.» Bakom den dynamiske ministerpresidenten och partisekreteraren står »världens störste handelsagent», Sovjetunionens förste ställföreträdande ministerpresident, armeniern Mikojan, smidig, böjlig, habil, organisatör av den stora handelsoffensiven mot de underutvecklade länderna och de västliga industristaterna. »Varje stats utrikeshandelspolitik är en del av dess utrikespolitik», upplyste han nyligen en västtysk publik.

Sammanlänkat med denna tävlan på ekonomiens fält går kapploppningen på det tekniska och vetenskapliga området. Ännu ligger Sovjet efter på de flesta områden men har i några avseenden passerat väst. Den målmedvetenhet med vilken Sovjet går till verket för att utbygga och förbättra sina resurser på detta område är kanske en av de allvarligaste tankeställarna för de västerländska staterna.

Den juhlin-dannfeltska bokens betydelse ligger bl. a. däri, att författaren för svensk publik fäst uppmärksamhet på dessa utvecklingslinjer. De var visserligen kända tidigare i stora drag för några styc-

ken inom förvaltningen, näringslivet och pressen. Men det är för första gången här som de blivit föremål för en systematisk framställning.

Det är intressant att konstatera, att boken kommit ut vid en tidpunkt, då den traditionella svenska isolationismen på allvar börjat brytas upp under trycket av de omvälvande utrikesekonomiska händelserna, då de gemensamma marknadernas problem anmäler sin närvaro i väster och den sovjetiska produktionsstaten växer sig allt större i öster.

Det är därför tillfredsställande att se hur dessa för landet livsviktiga händelser tilldrar sig alltmer intresse. Näringslivets olika organisationer har gripit sig an att klargöra frågorna kring den europeiska integrationen. Utrikesdepartementet visar ett ökat intresse, då det gäller kännedomen om den sovjetiska ekonomin och tekniken. Vid exportföreningens stämma i april framhöll chefen för departementets politiska avdelning, att det behövdes en systematiserad bevakning av vissa ryska utvecklingstendenser. Han nämnde önskvärdheten att noggrant följa den vetenskapliga och tekniska litteraturen och mera ingående studera produktionsökningen och dess förutsättningar. Det är uppenbart, att ett ignorerande eller en otillräcklig bevakning från svensk sida av den ekonomiska utveckling, som nu sker i öster, kommer att placera

våra vetenskapsmän och i längden också vår industri och hela vårt näringsliv i ett ogynnsamt konkurrensläge.

Vetskapen om det aktiva intresset inom näringslivet och kännedomen om utrikesdepartementets mening gör, att man med tillförsikt bör kunna se framåt mot ett sam-

arbete mellan statsförvaltningen och näringslivet i dessa uppenbarligen mycket viktiga frågor. På nya bedömningsgrunder, med nya perspektiv och med god målmedvetenhet bör det kunna leda fram till att man säkrare än tidigare skall kunna förutsäga framtiden.